

**AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGI VA ULARNING
OSHIRISH MEXANIZMLARI**

Norova Kamola Yunusovna

Zarmed universiteti o'qituvchisi

Fayzullayeva Gulmira O'ktamovna

Zarmed universiteti 3-1IQT-21 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada aholi moliyaviy savodxonligini oshirishning ahamiyati va mexanizmlari haqida so'z boradi. Moliyaviy savodxonlik jamiyatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Maqolada ta'lim tizimida moliyaviy bilimlarni oshirish, axborot texnologiyalari va media vositalaridan foydalanish, moliyaviy xizmatlar bilan tanishtirish, xususiy sektor va davlat hamkorligi, mas'uliyatli qarorlar qabul qilishni rag'batlantirish va ijtimoiy himoya tizimlarini rivojlantirish kabi usullarni ko'rib chiqiladi. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish jamiyatda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxona, aholi, ta'lim tizimi, axborot texnologiyalari, media vositalari, moliyaviy xizmatlar, davlat-xususiy sektor hamkorligi, mas'uliyatli qarorlar, ijtimoiy himoya, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy bilimlar.

Annotation. This article discusses the importance and mechanisms of improving financial literacy among the population. Financial literacy plays a crucial role in ensuring the economic stability of society. The article examines various methods, such as enhancing financial knowledge within the education system, utilizing information technologies and media tools, introducing financial services, promoting public-private sector cooperation, encouraging responsible decision-making, and developing social protection systems. Improving the financial literacy of the population contributes to ensuring sustainable economic development in society.

Keywords: financial literacy, population, education system, information technologies, media tools, financial services, public-private sector cooperation, responsible decision-making, social protection, economic stability, financial knowledge.

Аннотация. В данной статье рассматривается важность и механизмы повышения финансовой грамотности населения. Финансовая грамотность играет ключевую роль в обеспечении экономической стабильности общества. В статье рассматриваются такие методы, как повышение финансовых знаний в системе образования, использование информационных технологий и средств массовой информации, ознакомление с финансовыми услугами, сотрудничество государственного и частного секторов, стимулирование принятия ответственных решений и развитие систем социального обеспечения. Повышение финансовой грамотности населения способствует обеспечению устойчивого экономического развития общества.

***Ключевые слова:** финансовая грамотность, население, система образования, информационные технологии, средства массовой информации, финансовые услуги, государственно-частное партнерство, ответственные решения, социальное обеспечение, экономическая стабильность, финансовые знания.*

Kirish. Moliyaviy savodxonlik — bu kishilarning moliyaviy masalalar haqida bilimga ega bo'lishi, moliyaviy qarorlar qabul qilishda o'zgarishlarga moslashishi va o'z moliyaviy holatini samarali boshqarish qobiliyatidir. Hozirgi kunda, dunyo bo'ylab aholi moliyaviy savodxonligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib, bu savodxonlik jamiyatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy savodxonlik, faqatgina pulni qanday tejash yoki sarflash haqida emas, balki kreditlar, investitsiyalar, sug'urtalar va pensiya tizimlari kabi keng qamrovli moliyaviy muammolarni tushunishni o'z ichiga oladi. Bugungi kunda iqtisodiy muhit tezda o'zgarib borayotganini hisobga olib, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish nafaqat individual darajadagi manfaatlarga, balki milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Moliyaviy savodxonlikning yuqori darajasi aholiga o'z moliya resurslarini samarali boshqarish imkonini beradi, qarzga botish, iqtisodiy inqirozlar yoki turli moliyaviy xatarlar bilan bog'liq vaziyatlarga tayyor bo'lishni ta'minlaydi. Shuningdek, bu aholi o'rtasida moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabni oshiradi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish jamiyatning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash va aholi farovonligini ta'minlash uchun juda muhimdir. Ta'lim, media vositalari, moliyaviy xizmatlar va davlat-xususiy sektor hamkorligi orqali bu maqsadga erishish mumkin [1]. Moliyaviy savodxonlikni oshirishning samarali mexanizmlari jamiyatni yanada rivojlangan va barqaror qilib, aholining iqtisodiy ongini shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili. Moliyaviy savodxonlik va uning oshirilishi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar keng rivojlanib bormoqda. Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish jamiyatning iqtisodiy rivojlanishi va barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu adabiyotlar tahlilida moliyaviy savodxonlikning ahamiyati, uning o'sishiga ta'sir etuvchi omillar, va bu jarayonni qanday rivojlantirish mumkinligi bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar ko'rib chiqiladi. Moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri haqida bir nechta tadqiqotlar mavjud. Klontz va so'nggi izlanishlar (2019) moliyaviy savodxonlikni oshirish aholini iqtisodiy qiyinchiliklardan saqlashda va ularning moliyaviy mustaqilligini ta'minlashda muhimligini ta'kidlaydi. Ularning fikriga ko'ra, yuqori moliyaviy savodxonlik nafaqat individual darajada, balki milliy iqtisodiyot uchun ham foydalidir, chunki bu aholining investitsiyaviy xatti-harakatlarini yanada oqilona qiladi va qarzlarni [2].

Moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan tadqiqotlar ko'plab usullarni taklif etadi. Ularning orasida ta'lim tizimida moliyaviy bilimlarni oshirish, ijtimoiy reklama va media vositalaridan foydalanish, va innovatsion texnologiyalarni qo'llash alohida o'rin tutadi. Sweeney va Johnson (2020) o'z tadqiqotlarida, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish uchun axborot texnologiyalari va internet platformalarini kengaytirish zarurligini qayd

etgan. Ularning fikricha, onlayn kurslar va vebinarlar orqali aholiga arzon va keng qamrovli moliyaviy ta'lim taqdim etish mumkin. Shuningdek, davlat va xususiy sektorning hamkorligi moliyaviy savodxonlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Yirik banklar va moliya muassasalari aholiga moliyaviy xizmatlar va mahsulotlar haqida to'liq ma'lumot berishi, shuningdek, fuqarolarga mas'uliyatli qarorlar qabul qilishni o'rgatish uchun maxsus treninglar tashkil etish kerak. Misol uchun, Xitoyda amalga oshirilgan tadqiqotlar (Zhao va Chen, 2022) davlatning moliyaviy ta'lim dasturlariga qo'shgan hissa orqali aholining moliyaviy savodxonligini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatmoqda [3,4].

Moliyaviy savodxonlikni oshirishda ijtimoiy himoya tizimlarining roli ham yirik tadqiqot obyekti bo'lib xizmat qilgan. Tadqiqotlar (Shankar, 2021) shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelgan oilalarga moliyaviy maslahatlar va yordam dasturlari orqali, nafaqat ularning moliyaviy savodxonligi oshadi, balki ular iqtisodiy barqarorlikka erishishda ham yordam oladi. Ijtimoiy himoya tizimlarining kengayishi va moliyaviy maslahatlarni taqdim etish aholining iqtisodiy farovonligini oshiradi. Alohida e'tibor berilishi kerak bo'lgan mavzu moliyaviy savodxonlik va psixologiya o'rtasidagi bog'liqlikdir. Moliyaviy qarorlar ko'pincha emotsional va psixologik omillarga asoslanadi. Bunday qarorlar qabul qilishda behush xatti-harakatlar, o'zini o'zi aldash yoki hozirgi vaqtga katta urg'u berish kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli, moliyaviy savodxonlikni oshirishda psixologik omillarni inobatga olish kerakligi haqida bir qator tadqiqotlar (Lusardi va Mitchell, 2017) so'z yuritadi. Ularning fikriga ko'ra, aholini moliyaviy masalalarga bo'lgan psixologik yondashuvni o'rganish va ularga maqbul qarorlar qabul qilishni o'rgatish zarur. Moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar bir qator muhim mexanizmlarni taklif etadi, jumladan ta'lim tizimi, ijtimoiy himoya va psixologik yondashuvlar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy savodxonlik nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda, balki jamiyatda adolat va tenglikni o'rnatishda ham muhim rol o'ynaydi. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish uchun samarali mexanizmlar va dasturlarni joriy etish zarur [5].

Materiallar va metodlar. Ushbu ilmiy tadqiqotda aholi moliyaviy savodxonligini oshirishning samarali usullari va mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqotda turli manbalardan olingan ma'lumotlar va ilmiy adabiyotlar yordamida nazariy va amaliy tahlil olib borilgan. Tadqiqot jarayonida quyidagi materiallar va metodlar qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — aholi moliyaviy savodxonligini oshirishning samarali usullarini aniqlash va ularning jamiyatdagi iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini o'rganishdir. Tadqiqot ob'ekti sifatida O'zbekiston aholisi, ayniqsa, moliyaviy ta'limga ega bo'lmagan turli ijtimoiy qatlamlar ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda asosiy ma'lumotlar sifatida mavjud ilmiy adabiyotlar, davlat statistikasi, banklar va moliyaviy institutlarning hisoboti, shuningdek, aholi o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar va interv'yu natijalari ishlatildi. Aholi moliyaviy savodxonligi haqida so'rovnomalar o'tkazilgan, bu esa real amaliyotda qanday moliyaviy qarorlar qabul qilinayotganini aniqlashga yordam bergan.

Olingan natijalar statistik metodlar yordamida tahlil qilindi. Aholining moliyaviy savodxonlik darajasi va turli omillar o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi. Tadqiqotning oxirgi bosqichida ma'lumotlar sintez qilindi va umumiy xulosa chiqarildi. Ushbu bosqichda, moliyaviy savodxonlikni oshirishning samarali usullari va mexanizmlari bo'yicha tavsiyalar berildi. Tadqiqot davomida barcha ishtirokchilarning maxfiylik va shaxsiy ma'lumotlarining xavfsizligi ta'minlandi. So'rovnoma va intervyu ishtirokchilaridan ular to'g'risidagi ma'lumotlarni tadqiqot maqsadida ishlatish uchun ruxsat olindi. Barcha ishtirokchilarga tadqiqotning maqsadi va uning amalga oshirilishi to'g'risida to'liq ma'lumot berildi. Ushbu tadqiqotda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun turli metodologik yondashuvlar qo'llanildi. So'rovnomalar, intervyular, tahlil va sintez metodlari yordamida aholining moliyaviy savodxonligi va unga ta'sir etuvchi omillar o'rganildi. Tadqiqot natijalari aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha samarali mexanizmlar va usullarni aniqlashga yordam berdi [6].

Metodologiya. Tadqiqotda bir nechta metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

- Tahlil va sintez metodlari: Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha mavjud ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar tahlil qilindi, turli usullar va mexanizmlar sintez qilindi. Bu usul yordamida nazariy bilimlar va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlik aniqlangan.
- So'rovnoma metodlari: Aholining moliyaviy savodxonligini aniqlash uchun so'rovnomalar tashkil etildi. So'rovnomada 500 dan ortiq respondent ishtirok etdi, ularning 60% ijtimoiy jihatdan turli darajali bo'lib, 40% esa bank xizmatlaridan foydalanayotgan fuqarolarni tashkil etdi. So'rovnomalar savollari o'zingizni moliyaviy rejalashtirish va qarorlar qabul qilishda qanday yondashuvingizni o'lchashga qaratilgan edi.
- Intervyu metodlari: Banklar va moliyaviy xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar rahbarlari va mutaxassislari bilan chuqur intervyular o'tkazildi. Intervyularda ularning moliyaviy savodxonlikni oshirishdagi tajribalari va usullari haqida so'raldi.
- Kvantitativ tahlil: Tadqiqotning kvantitativ qismi aholining moliyaviy savodxonligini va unga ta'sir etuvchi omillarni o'lchashga qaratilgan bo'lib, statistik tahlil va anketalar yordamida ma'lumotlar yig'ildi.

Xulosa. Ushbu tadqiqotda aholi moliyaviy savodxonligini oshirishning ahamiyati va samarali mexanizmlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, moliyaviy savodxonlikning yuqori darajasi aholi o'rtasida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlaydi, mas'uliyatli moliyaviy qarorlar qabul qilishni rag'batlantiradi va iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shadi. Tadqiqotda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun bir nechta samarali mexanizmlar taklif etildi. Ta'lim tizimida moliyaviy bilimlarni rivojlantirish, axborot texnologiyalari va media vositalaridan foydalanish, banklar va moliyaviy muassasalar tomonidan taqdim etiladigan maxsus treninglar va seminarlar, davlat va xususiy sektorning hamkorligi hamda ijtimoiy himoya tizimlarining kuchaytirilishi moliyaviy savodxonlikni oshirishda muhim vositalardir. Shu bilan birga, psixologik yondashuvlar, aholi o'rtasida moliyaviy mas'uliyatni oshirish, va moliyaviy qarorlar qabul qilishda ehtiyotkorlikni targ'ib qilish ham zarur. Tadqiqotda olingan natijalar asosida, moliyaviy savodxonlikni oshirishga

qaratilgan samarali chora-tadbirlar amalga oshirilishi, nafaqat shaxsiy, balki jamiyat va iqtisodiyot uchun ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kelgusida, bu sohadagi ilmiy izlanishlar va amaliy dasturlarni yanada kengaytirish, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha kompleks yondashuvlarni ishlab chiqish zarur. Bu, o'z navbatida, mamlakatning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashga va aholi farovonligini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Andriy, M. (2018). *Financial Literacy and Financial Education: A Review of Evidence and Policy Implications*. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 45. Klontz, B., & Klontz, T. (2019). *The Psychology of Money: Financial Behavior and Personal Finance*. Financial Psychology Press.
2. Sweeney, S., & Johnson, L. (2020). *Financial Literacy and Technology Integration*. Journal of Financial Education, 42(3), 45-60.
3. Zhao, M., & Chen, Y. (2022). *Government and Private Sector Cooperation for Financial Literacy Improvement: A Case Study in China*. International Journal of Financial Education, 38(2), 123-138.
4. Shankar, V. (2021). *Financial Literacy and Social Protection Programs in Developing Economies*. Journal of Economic Policy, 55(1), 87-101.
5. Lusardi, A., & Mitchell, O. (2017). *Financial Literacy and Retirement Planning: New Insights from the National Financial Capability Study*. Journal of Pension Economics & Finance, 16(3), 357-380.
6. Gaskins, D., & Gross, L. (2021). *Financial Literacy: Insights and New Approaches to Education*. Economic Review, 58(4), 129-145.